

RAMON LLULL NO ÉS L'AUTOR DEL LLIBRE *BENEDICTA TU IN MULIERIBUS*

Un zelador espontani de la glòria (?) de Ramon Llull ha publicat un opuscle *quodlibet*, de 92 planes, propugnant la paternitat lulliana d'aquella obreta, sots el títol *Sobre la autenticidad del libro «De Benedicta tu in mulieribus», atribuído a Ramón Llull.*¹

L'autor és el M. R. P. Bartomeu Salvà, T. O. R., un vellet vuitantí que ha ocupat alts càrrecs en el seu Orde, i publica ara la seva primera obra impresa, potser per justificar el *magisteri* que anys enrera, i sense demanar-ho, li atorgà gratuïtament la *Schola libera lullismi*.

Pregat o convidat, avala la tesi del frare com a fiador o segona firma, l'Excm. i Rdm. Dr. Leopoldo Eijo Garay, bisbe de Madrid-Alcalà, en una espècie d'apèndix en forma epistolar.

I

L'any 1915 encloguérem el llibre de *Benedicta tu* en el volum X de les «Obres originals de Ramon Llull», «malgrat estar plenament convençuts de que és apòcrif, no sols per l'estil i llenguatge, bastant distints dels del Mestre, sinó també per la data i lloc de composició», que no s'avenien gens amb les dades cronològiques i topogràfiques que d'ell teníem.

Ara, després de trenta-un anys, el P. Salvà, davant el silenci dels tècnics i en nom d'una tradició de sis segles mai no interrompuda — diu —, examina aquesta qüestió per compte propi, bo i reconeixent que no hi està especialitzat. Divagant una mica a lloure i promíscuament, impugna, amb no massa dolçor, les nostres asseveracions i les d'altres lullistes especialitzats² contràries a l'autenticitat. Tot el treball s'assenta sobre argu-

1. Palma de Mallorca 1946. A la coberta, el títol apareix lleugerament modificat: *Paternidad lulliana del «Libre de Benedicta tu in mulieribus».*

2. Com és ara els senyors Mateu Obrador, Antoni Rubió i Lluch, Ramon d'Alòs-Moner, tots tres difunts, el P. Efrém Logpré, absent, i d'altres.

ments de fantasia i d'insipiència, és a dir, buits o plens de vent, i no val la pena de rebatre'ls directament: es desinflaran i s'esvaniran sols amb la senzilla explanació dels motius que llavors just insinuàrem perquè els consideràvem evidents.

Tres arguments adduirem contra l'autenticitat lulliana del *Benedicta tu*: 1. Diferència d'estil comparat amb el d'obres autèntiques. — 2. Diferència de llenguatge. — 3. Lloc i data de composició totalment inacceptables.

1. DIFERÈNCIA D'ESTIL

Ens referim exclusivament a l'estil personal, propi i peculiar de cada autor, prescindint del gènere o espècie de l'estil derivat o imposat per la matèria tractada.

No ens interessa classificar l'estil de Ramon Lull definint quin és ni quin no és: solament volem notar que l'estil del *Benedicta tu* no és el de la prosa lulliana: comparau-lo, si no, amb el *Libre de Sancta Maria*, de matèria idèntica, o amb qualsevol altre, si voleu, i notareu encontinent en aquests una senzilla naturalitat que contrasta amb l'afectació del *Benedicta tu*, tan marcada a voltes que extorsiona i deforma l'expressió. Altre tant cal dir de la claredat, sempre diàfana en la prosa del Mestre, però adesiara tèrbola amb zones confuses i recons calijosos en *Benedicta tu*. També peca aquest de poca precisió: els conceptes s'hi destrenen una mica a lloure, una mica indisciplinats, poc composts i redundants a voltes.

La diferència és palpable. Referint-se a les obres esmentades i a les *Hores de Sancta Maria* (en prosa),³ el Dr. Eijo Garay⁴ diu: «Tres libros de estilos diversísimos: si la diversidad externa del estilo arguyese diversidad de autores, habría que adjudicar estas tres obras a tres autores distintos.» D'acord en la diversitat d'estils; però rebutjam la unitat d'autor que implica l'enunciació condicional. No comprenem que en obres hipotèticament coetànies i d'idèntica matèria, intenció i doctrina, l'estil d'un mateix escriptor pugui ésser divers superlativament en cada una d'elles; més tost creim que la diversitat d'estils és seqüela natural i gairebé necessària de la diversitat d'autors. Això, unit als altres motius que exposàrem, ens fa asseverar amb ple convenciment que un és l'autor del *Libre de Sancta Maria*, un altre el de les *Hores*⁵ en prosa i un tercer el de *Benedicta tu*.

3. Les tres obrès integren el volum X de la nostra edició.

4. Carta al P. Salvà al final del llibre d'aquest (pàgs. 88-89).

5. Quan les editàrem les prengüem per autèntiques; ara les tenim per apòcrifes. Vejam l'*Apèndix* final.

Encara cal notar algunes peculiaritats del *Benedicta tu* que desdiuen de la manera lulliana: a) La titulació inútilment prolixa de les parts a guisa de capítols. En l'opus lullià tots els epígrafs són breus: solament en el *Libre de Contemplació*, cronològicament la primera obra gairebé, en trobareu d'una mica llargs, sense arribar, però, a la meitat en general dels *Benedicta tu*. — b) Cites de la Sagrada Escriptura tan abundants, que potser superen les de totes les obres originals publicades fins ara, i per afegitó glossades o explanades difusament — a voltes tota una plana —, contrastant amb la concisió — algunes línies —, que hi sol dedicar el Mestre. — c) El tractament de *tu* donat sempre a nostra Dona. En el *Blanquerna* Ramon Llull també la tracta de *tu*, sense excloure el *vós*, però en tota la producció posterior en prosa o en rims sempre li dóna el tractament de *vós*, més honorífic i connatural al geni de la nostra llengua.

2. DIFERÈNCIA DE LLENGUATGE

Més clara i neta és la diferència de llenguatge entre les dues proses.

En el *Benedicta tu* atreu l'atenció tot d'una la forma verbal *ets*, d'ús modern, emprada gairebé sempre en lloc de la primitiva *és* i de la subsegüent *est* dels manuscrits lullians. I no cal atribuir la modernització al copista, com sia cosa que en el mateix manuscrit trobam esporàdicament l'*és* i *est* de la bona època.⁶ Tan estranyes com *ets* són les formes de segona persona singular de pretèrit *haguist*, *fuist*, *concebist* i d'altres, d'ús exclusiu en el *Benedicta tu*, però raríssimes en la prosa lulliana: només en recordam en el *Blanquerna*. També es fa notar en aquell l'absència de les formes primitives de subjuntiu pretèrit *pogra*, *volgra*, *hagra* i d'altres, amb llurs variants de persona i nombre, substituïdes per les modernes *poguera*, *volguera*, *haguera*, etc.; així com la presència d'altres també modernes, com *fou* per *fo*, *sou* per *sots*, *mostràveu* per *mostràvets*, *abraçau* per *abraçats*, *convenir* (amb totes les terminacions de temps, nombre i persona) pel *covenir* clàssic. Notam, a més, en el *Benedicta tu* les paraules i complexos següents, unes insòlites, altres estranyes a la prosa lulliana:

PARAULES :

<i>puritat</i>	<i>alegria</i>
<i>màcula</i>	<i>senyora</i>
<i>abans</i>	<i>jocosament</i>
<i>organisat</i>	<i>axò</i>
<i>entremenés</i>	<i>allò</i>
	<i>aon</i>

6. Adhuc hi ha un *ets* 'has' («ets volguts»).

<i>aquexa</i>	<i>amança</i>
<i>Satanàs</i>	<i>amistança</i>
<i>clapes</i>	<i>Altissime</i>
<i>esvibronat</i>	<i>poquet</i> ⁷
<i>esmortida</i>	COMPLEXOS :
<i>elegida</i>	<i>lo teu pare</i>
<i>suferta</i>	<i>la tua mare</i>
<i>fartar</i>	<i>Esgleya de Déu</i>
<i>viuda</i>	<i>Esgleya militant</i>
<i>Olivet</i>	<i>divendres sant</i>
<i>lavores</i>	<i>encara més</i>
<i>errònea (cosa)</i>	<i>cors santíssim</i>
<i>enganya</i>	<i>infern purgatiu</i>
<i>penetra</i>	<i>drapets pobrellets</i>
<i>tristor</i>	<i>llàgrimes pesants</i>
<i>mentre</i>	<i>amics meus</i>
<i>ombrament</i>	<i>creat e per crear</i>
<i>omnipotent</i>	<i>quant e quant</i>
<i>collocar</i>	<i>e més que més</i>
<i>necessitat 'fretura'</i>	<i>jo'm pens i me pens jo</i>
<i>parlar 'effar'</i>	<i>cuidava esclatar</i>
<i>puix, puis i pus 'après' i tam-</i>	<i>si sabs («alça ten cor si saps</i>
<i>bé puis 'car', però mai</i>	<i>alçar», «pensar pots si saps</i>
<i>pus 'plus'.</i>	<i>pensar»)</i>
<i>amació</i>	<i>si vols que t'ho diga</i>
<i>concordació</i>	<i>etc.</i>
<i>misericordiació</i>	

Potser en alguns casos, molt pocs, la diversitat és obra dels copistes, però en els altres, gairebé tots, és diversitat d'origen, i sense perill d'error cal afirmar que no pertanyen al lèxic lullià.

Digau ara si hi ha diferència o no de llenguatge entre el *Benedicta tu* i la prosa autèntica de Ramon Llull, jatsia que qui només en coneix la superfície no sàpia destriar la roba de cotó de la roba de lli.

3. LLOC I DATA DE COMPOSICIÓ

Vejam les clàrcies que donen els quatre manuscrits coneguts del *Benedicta tu*, a saber :

1. Manuscrit català de la Biblioteca Nacional Bavaresa (Bayrische Staatsbibliothek) de Munic, del segle xv, del qual només coneixem l'*incipit* i l'*explicit*, de segona mà i sense detalls.

7. Ramon Llull no empra mai diminutius en *-et*, *-eta*, ni superlatius en *-issim*: solament usa el substantivat *Altisme* (l'*Altissimus* bíblic).

2. Un altre manuscrit català del segle XVII, copiat pel menoret fra Joan Llites, existent a la Biblioteca Provincial de Palma. Ens serví de base per a la nostra edició de 1915 (volum X de les «Obres de R. L.»).

3. Un altre manuscrit de lletra corrent del segle XVIII, també català i de la mateixa Biblioteca Provincial de Palma, el qual no és còpia de l'anterior i fou escrit pel caputxí fra Jerònim de Santanyí.⁸

4. El manuscrit llatí 10275 de la Biblioteca Vaticana, del qual no sabem res més que l'obra comença al foli 103. No en diu res més el P. Salvà, ni tenim a mà material de consulta.

El manuscrit 2 posa l'*incipit* i l'*explicit* següents :

«A honor e glòria de la verge Maria faç aquest libre apellat *Benedicta tu in mulieribus.*»

«*Comprobat e* finit fo aquest Libre en la ciutat de València en les calendes de octubre complides en l'any .m.ccc.xxxv. de la incarnació del Fill de Déu fill de nostra dona santa Maria e *concorda ab son original.*»

Tant l'*incipit* com l'*explicit* serveixen un to de perfecta congruència amb l'època, el llenguatge i la qualitat literària de l'obra, i no hi trobam res que ens pugui fer dubtar de la seva autenticitat original, llevat dels mots primers de l'*explicit* «comprobat e», i dels darrers «e concordia ab son original» que semblen un afegit posterior.

El manuscrit 3 posa l'*incipit* igual a l'anterior, i n'omet l'*explicit*.

El manuscrit 1 (de Munic) obre i clou la lliçó així :

«Comença hun molt excellent libre que [Re]mon Lull compòs a honor de la sacratíssima [verge] Maria senyora nostra gloriosíssima e [Mare] de Déu excellentíssima, lo qual ha nom *benedicta tu in mulieribus.*»

«Finit fo aquest libre *per Remon Lull* en la Ciutat de València en les Kalendes de Octubre de^o 1311 de la Incarnatió del Fill de Déu fill de nostra dona sancta Maria. *Deo gratias.*»

L'*incipit* mancava tot en l'original primitiu o fou cancel·lat i substituït pel que porta ara, i l'*explicit* discrepava prou de la forma actual, malament restaurada amb escreix i adob.

Notam en l'*incipit*, fet tot d'una peça i de fesomia quatrecentista :

a) la redacció trivial i barroera que delata un vulgaríssim manyà literari

8. Segons el P. Salvà, a qui no interessa aquest manuscrit setcentista. Diu, a més, que no ha pogut examinar el de la Vaticana, cosa prou estranya tenint ell domicili a Roma des de fa molts d'anys, i havent-hi hagut a la mateixa Biblioteca Vaticana alumnes del seu Orde que fàcilment podien ressenyar el manuscrit i treure'n les dades i clarícies pertinents.

9. En una altra transcripció anterior el P. Salvà omet aquest *de*, suposem que per errada, altrament el cas s'agreuaria.

gens a to amb l'obra; b) el nom de Ramon Llull com autor en contrast amb el silenci del manuscrit de 1335 (el siscentista de Palma); c) l'estufera de tres superlatius en *íssima* dins quatre línies, quan en tot el text només en trobam un (*santíssim*) i mai cap en la prosa lulliana; i d) el mot *senyora* com si fos usual, essent així que just és emprat dues vegades en tot el llibre. D'això concloem que l'*incipit* fou afegit temps després, passat de molt l'any 1335, i potser una centúria més tard, quan N'Eymerich ja havia atribuït a Ramon el *Benedicta tu*, quan ja era corrent l'apellatiu *senyora* 'dona (domina)' i l'ús dels superlatius en *-íssim*, *-íssima* ja s'era estès prou i arreu almenys a València.

Notam en l'*explicit*: a) el nom de Ramon Llull precedit de *per* expressant una relació d'ablatiu causal, forma insòlita generalment i estranya a l'idioma; b) el nombre 1311 en guarismes, precedit de la preposició *de* en lloc de l'expressió vulgada *en l'any* (= *anno* o *anno Domini*). D'on deduïm: 1.ª, que l'*explicit* de l'original primitiu deia: «Fenit fo aquest libre en la ciutat de València en les kalendes d'octubre en l'any .M.ccc.x... de la incarnació...», etc.; 2.ª, que el nom de Ramon Llull s'afegí passat l'any 1335, quan novellament fou redactat i escrit l'*incipit*; i 3.ª, que les xifres romanes de la data precedides de la fórmula *en l'any* foren esborrades i substituïdes (potser al marge) per guarismes aràbics amb la preposició *de* («de 1311»), cosa incomprendible en la primeria del XIV, i difícilment explicable àdhuc en plena centúria següent per a expressar dates en general i especialment les de bibliografia.

Aquest *explicit* augmentat i corregit passà al manuscrit de Munic, i no ens consta que passàs a cap altre. Qui el féu passar? El manuscrit original escrit o copiat en 1335 no consignava nom d'autor, altrament l'hauria registrat l'escriba-copista. Aquest tampoc no en consignà, però recollí una data que de fet és la de l'obra («comprobat e finit fo aquest libre» — no aquest trellat) —, com ho corrobora la identitat de contingut cert en l'*explicit* d'ambdós manuscrits i ho reclama encara la unitat de lloc (València) i mes de data (octubre).

De manera que en el segle XIV la primera i sola atribució, potser maliciosa, del *Benedicta tu* a Ramon Llull és la de N'Eymerich, i d'ell sol deriva la *tradició* o més ver *llegenda* que ara ens donen com a nada en la primera meitat del segle i mai no rompuda fins a l'any 1906. Notem, però, que almenys la trobam trencada tres vegades: una en el manuscrit progenitor del de 1335; una altra en l'any 1631, quan fra Lliteres copià el manuscrit numerat 2 sense esmentar Ramon Llull en res ni per res, i una tercera vegada en el segle XVIII, en copiar el manuscrit 3, silenciant també el nom del Mestre, segurament perquè no constava en el manuscrit d'on copiava, cosa que indicaria una quarta interrupció.

Així, doncs, expurgant d'escreixos i adobs els *explicit*s examinats a base dels elements indiscutibles comuns a ambdós, cal eliminar del manuscrit siscentista de Palma els mots inicials «comprobat e» i la frase conclusòria «e concorda ab son original» que manquen en el de Munic (segle xv). D'aquest, al seu torn, cal eliminar l'expressió «per Remon Lull» que manca en el siscentista, i cancel·lar la data «de 1311», evidentment retocada, substituint-la per la intacta «en l'any .M.CCC.XXXV.» del mateix siscentista de Palma. Així roman net i pur l'*explicit* autèntic de l'original primitiu del *Libre de Benedicta tu* en aquesta forma :

«Fenit fo aquest libre en la ciutat de València en les kalendes d'octubre *complides* en l'any .M.CCC.XXXV. de la incarnació del Fill de Déu fill de nostra dona sancta Maria.»

El mot *complides* és l'únic redundant sense fer nosa.

Quant als *incipits*, sobra el del manuscrit de Munic evidentment posterior, i per tant apòcrif, però no podem refusar els dels dos manuscrits de Palma. Potser el de Munic o el del seu progénitor originàriament era el mateix, i el prejudici de la filiació lulliana l'adulterà en la forma actual.

Resulta, doncs, que el temps i lloc de composició fan impossible la paternitat lulliana del *Libre de Benedicta tu*. Aquest fou escrit a València en l'any 1335.¹⁰

II

Examinem ara l'argumentació adversària, a risc i tot de fregar personalismes, cosa que ens dol vivament, però que no podem esquivar en consideració a la persona del Dr. Eijo Garay.

Admetem, en hipòtesi disparatada, que sia bona la data de 1311. Ramon Llull en les calendes d'octubre era a Vienne per tal d'assistir a la inauguració del XV Concili ecumènic assenyalada per a tal dia.¹¹ No podia finir, doncs, a València el llibre de *Benedicta tu*. Per salvar aquest *petit* obstacle, el P. Salvà, aferrat a una data evidentment afegida temps després a un sol dels manuscrits que coneixem, troba una solució pelegrina. Ell opina que la València dels manuscrits no és la conquistada pel rei Jaume,

10. Mesos després d'escrit això rebérem el volum II de la *Historia de la Filosofia Española* dels doctors Carreras i Artau, germans, on trobam (pàg. 17, n. 12) que a Lyon hi ha un manuscrit del *Benedicta tu*, l'*explicit* del qual porta la data «1 de octubre de 1335», coincidint amb la del siscentista de Palma.

11. El concili de Vienne, XV ecumènic, s'anuncià o fou convocat (*indictum sine die*) en l'any 1307, quan les persones dels Templers ja eren empresonades i s'instruïa procés, que durà quatre anys, contra ells i contra l'Orde. Creim que fou per butlla de 27 d'abril de 1311 (*apud Raynald, an. 1311, num. 26, sq.*) que es fixà la data de les calendes d'octubre propinent.

sinó la València del Delfinat «a poca distancia», «unos 70 kilòmetros», de Vienne. (Segons el Dr. Eijo Garay, la distància és de 19 llegües = 105 quilòmetres.) Diu llavors que «no hay dificultad alguna» que Ramon hi fos el dia primer d'octubre, car el Concili no començà fins el dia 16. *Ergo*, conclou, hi era, i finí el llibre.

Examinem solament la *menor*. La data assenyalada per a començar el Concili era dia primer d'octubre, i l'accepten els adversaris; la inauguració, segons els historiadors, fou dia 16: no tenim motiu per refusar-ne cap de les dues, i per tant hem de concloure que l'assemblea s'obrí de fet el dia primer, iniciant sense estrèpit publicitari la tasca preliminar d'organització, ordenament, distribució de treball, designació de comissions o ponències o congregacions, etc., etc., i que, llesta aquesta feina prèvia en dues setmanes, s'inaugurà el Concili solemnement i oficial el dia 16 sots la presidència personal del papa Climent V, que pronuncià l'oració d'obertura.

Suposant, però, que tot — obertura real i inauguració solemne — s'esdevingués en un sol dia, el 16, cal demanar: ¿sabia Ramon Llull, dies abans del primer d'octubre, que l'obertura seria perllongada?; car per a ésser a Valence en tal dia havia de partir de Vienne amb alguna anticipació, ja que a la seva edat (una vuitantena d'anys) per fer devers 70 quilòmetres de camí o més tost uns 105, bé freturava de dues jornades almenys per anar-hi: afegiu-n'hi unes altres dues per a tornar i un dia de repòs a Valence, i tendrem cinc dies d'absència. ¿És que no tenia res a fer el *Procurador dels infeels* a Vienne, on era el Papa amb la Cort Apostòlica i on podia desplegar sense noses d'etiqueta tota la seva activitat i defensar els seus projectes en les reunions preparatòries del Concili? I quina finalitat o intenció el menaria a Valence? No és de creure que just per a finir i datar — cosa intranscendent — una obra, abandonàs el seu *negoci* ni un sol dia per anar a estirar-se les cames amb setanta-vuit anys a l'esquena i amb quatre jornades de camí a peu, car no apar, ni res no ens permet creure, que viatjàs cavalcant com el prebendat del *Phantasticus*. Atribuir un viatge així a Ramon Llull és fer bo el dictat de *fol* que li aposaven els seus adversaris i desconeixents, i que tant li dolia.

És tan absurda i ridícula aquesta escapada sense objectiu de Vienne a Valence imaginada pel P. Salvà, que el Dr. Eijo Garay, acceptant el mateix lloc i data de composició, creu, tanmateix, que no hi anà a posta, sinó que s'hi trobà de pas venint d'Avinyó, segons insinua, però aquesta altra hipòtesi és més inversemblant encara que l'anterior, car Ramon hauria hagut de fer una voltera de 50 llegües almenys (més de 250 quilòmetres) anant de París a Avinyó i d'ací a Vienne passant per Valence. Ultra això, tendríem que el dia primer d'octubre designat per l'obertura del Concili,

ell es trobava encara a tres jornades (105 quilòmetres) lluny del lloc assenyalat, ignorant si es perllongava o no la inauguració. Tot això, ¿no és una «seria dificultat» per a afirmar que el dia primer finí a Valence el llibre de *Benedicta tu*? Ramon Llull tenia aleshores prou feines i prou cuites i prou somada d'anys per eixir de Vienne i distreure's en menudències per a matar l'oci.

III

És clar com la llum del dia que el *Benedicta tu* és valencià, val a dir, concebut i nat a València, «nostra Atenes llevantina» (Costa i Llobera), i on es parlava i s'escrivia l'idioma en què està escrit: els dos manuscrits que coneixem concorden i no permeten cap dubte. Quant al temps, la lliçó neta, inalterada, d'un d'ells li assenyala l'any .M.CCC.XXXV., mentre la de l'altre, amb forma i grafia estranyes — i, doncs, suspectes de corrup-tela — el calenda en 1311. Que el bon seny — no cal massa crítica — de cadascú triï a voluntat, però entenent que la data de 1311 deixa el Mestre exclòs de la paternitat del llibre.

Sostenint això cuidam de ter un acte de justícia. L'obra té un valer positiu d'idioma, d'època, de fons mariològic, de forma literària, i el seu autor, anònim o no, i la seva Ciutat tenen dret al reconeixement de la pròpia personalitat, i tant més quant més té de relleu.

El llibre de *Benedicta tu* és una mostra interessant de l'estat evolutiu de l'idioma en la tercera deena del segle XIV, i proclama ben alt i ferm, en llengua vulgar, els dos grans misteris polars de la Maternitat divina, poc divulgats encara, a saber, la Concepció puríssima i l'Assumpció gloriosíssima de Maria, que de bona hora tant d'increment prengueren en la Corona catalano-aragonesa, i especialment el darrer en terres de València; exposa i canta les excel·lències de la Mare Verge amb paraules ordenades vessants de tendror filial, tot a la manera lulliana, denunciant l'escola i la influència del benaurat Mestre. Té així mateix les seves tares. Per exemple: una mica d'afectació d'estil, sens arribar a l'ampullositat; l'expressió a voltes no prou neta; una mica de tendència a la difusió. Quant al fons, no l'hem estudiat, però ens semblà poc encertada la frase «infernus purgatus» aplicada als llimbs d'Abraham, lloc *d'espera*, que no de *purgament*. Pel demés, més de dues literatures modernes es gloriarien d'un llibre com aquest, que tan melòdicament consona en la psalmòdia mariana de l'Edat Mitjana, des del segon terç de la catorzena centúria, especialment en les lloances primerenques de la Concepció i l'Assumpció de Maria. Però equiparar ni àdhuc comparar el *Benedicta tu* amb el *Llibre de Contemplació en Déu...* no gosaríem.

IV

Aquí donaríem per finit aquest treball si no haguéssim qualificada de fantasiosa i insipient l'argumentació del P. Salvà. Ens pertoca, doncs, de justificar tals qualificatius, cosa que ens proposam de fer, no examinant els arguments un per un, sinó solament dos o tres per mostra. I n'hi haurà prou.

Ja vérem l'eixorquia absoluta de l'argument que pretén localitzar a Valence el lloc de composició, recolzant en una opinió en l'aire i en una possibilitat anormal. No té gens més de *vis probativa* el de la *tradició* ininterrompuda des de la primera meitat del segle XIV per provar que l'autor és Ramon Llull. El primer i sol testimoni que presenta d'aquella centúria és N'Eymerich, qui ja és del darrer terç (dels dos primers així mateix presenta el *silenci* dels lullistes). La seva solvència la pondera així el P. Salvà (pàg. 14): «... es un testimonio validísimo de la autenticidad del libro *De Benedicta Tu*, pues siendo él catalán y *conociendo* por tanto *la lengua* de su autor, en la segunda mitad del s. XIV, cuando aun vivía parte de la generación que conoció personalmente a Ramón Llull, afirma que éste es el autor del libro sin que nadie le desmintiese, antes bien confirmándolo los lullistas con su silencio». El segon testimoni adduït és N'Arnau Descós, mallorquí, el qual a darrerria del segle XV traduí al llatí el *Benedicta tu*, atribuint-lo a Ramon Llull. Com ho sabia ell a una distància de més de cent cinquanta anys? Diu el P. Salvà (pàg. 15): «Hay que reconocer que Arnaldo Descós, por su cultura literaria, filosófica y teológica y por su perfecto *dominio de la lengua catalana*, estaba en condiciones de poder conocer cuál era el autor del libro *De Benedicta Tu*».

Pelegrina manera de raonament!

Una altra mostra. L'autor del *Benedicta tu* amaga el nom sots la fórmula «jo pecador e indigne que mon nom hic sia scrit», fórmula que usà Ramon Llull en algunes de ses primeres obres, no totes, fins devers l'any 1293, abandonant-la radicalment des de molt abans del 1300. En el mes de setembre de 1311 escriví el *Concili* en rims, abans, sembla, d'emprendre viatge a Vienne, i tot fent camí redactà o concebé almenys el *Phantasticus*. En ambdues obres l'autor hi escriu el nom i cognom amb totes les lletres: «Ramon Llull». Si el dia primer d'otubre vinent ell hagués finit el *Benedicta tu*, l'hauria hagut d'escriure anteriorment (no sembla probable ni possible enllestir-lo en un sol dia), o sia immediatament després o entremig d'aquelles dues obres nominades, i tendríem que un mateix autor, en les mateixes circumstàncies de lloc i temps i d'ambient, consigna el nom en dues obres indubitades i l'amaga en la tercera.

Per què? Vejam l'enginyosa resposta del P. Salvà (pàg. 38): «... se explica perfectamente que [Ramon Llull] volviere en sus últimos tiempos, *siquiera una vez*, a la costumbre antigua, mucho más tratándose de un libro tan bello, tan devoto, tan bien elaborado como el libro *De Benedicta Tu*. Sin duda el Beato al contemplarlo se sintió satisfecho en su corazón como al concluir el *Libre de Contemplació en Déu*, y por humildad, como en los primeros tiempos de su apostolado, quiso expresar que se reconocía indigno de escribir en él su nombre». És burla? O inconsciència?

Una altra mostra encara... i no pus.

Ramon Llull computava els anys de l'era vulgar *ab Incarnatione*, que era la computació civil i oficial en els dominis de la Corona catalano-aragonesa. Segons el P. Salvà, però, hi havia una vertadera confusió i anarquia (pàg. 36-38): uns comptaven simplement *anno Domini*, altres *anno a Nativitate* (i ambdues maneres, diu, eren les més usuals); altres comptaven *ab Incarnatione*, i d'aquests uns començaven l'any nou mesos abans de Nadal (computació pisana) i d'altres tres mesos després (computació florentina). A les terres catalanes comptaven a la florentina, però el P. Salvà, que creu que Ramon Llull comptava *ab Incarnatione*, no per ésser la manera oficial, sinó per devoció, roman convençut, justament per això, que seguia la computació pisana. Així, diu, se pot sostenir la tradició immemorial de la mort del Beat a 29 de juny de 1315¹² i admetre com a veres les dates autèntiques posteriors que el donen per viu el juliol

12. Aquesta data és massa precisa per provenir de tradició oral. Aquestes solen tenir els orígens recatats, o més ver invisibles i perduts dins el misteri dels dies que passaren sense deixar petja, i per això romanen sempre envoltades de boira històrica més o menys densa. La fixació d'una data només la creim certa i segura quan el fet fou registrat d'hora i per escrit: altrament té poca consistència. Així s'explica que les tradicions orals quant a la data sien imprecises i totalment insegures. La data que diuen tradicional de la mort de Ramon Llull per martiri (29 de juny de 1315) ens sembla feta a mà i a posta després de l'*oportuna* «Informatio» de l'Arquebisbe de Tarragona datada en l'any 1375* (esmenat 1373 pel P. Pasqual en *Vindiciae Lullianae*, I, 383-410), on se recullen totes les notícies favorables a Ramon Llull, àdhuc el martiri, però no hi trobam la data del traspàs. D'on deduïm que una seixantena d'anys després encara no era nada la tradició anacrònica fixant el dia 29 de juny de 1315.

* *Nota bene*: Segons aquesta «Informatio», en plena florida i ferma unitat de l'idioma del rei En Jaume, parlat a Catalunya, València, Mallorca i el Rosselló, un arquebisbe de Tarragona, metropolità aleshores de Catalunya i València, diu: 1) Que Ramon Llull escriví ses obres en *idioma balear*, diferenciat per tant del romanç parlat en els altres territoris catalans; 2) Que aquest «idioma baleare nunc est enormiter alteratum ab illo quod in saeculo praecedente vigebat». Però notam: el qualificatiu *balear*, com el nom *Balears* dels temps antics i moderns, era insòlit en l'Edat Mitjana, almenys des del *Conqueridor al Catòlic*, i llur territori era designat amb el nom de *Mallorca*, o *Regne de Mallorca*; item més: el canvi *enorme* de l'idioma seria purament fantàstic, ja que avui encara el llenguatge de Ramon Llull conserva tot el sentit primitiu, a pesar d'algunes formes arcaïques.

i l'octubre següents i el localitzen a Tunis el desembre del mateix any. Després afegeix: «*Ahora bien, contando el año ab Incarnatione como anticipado en nueve meses al año a Nativitate, tenemos que el 1.º de octubre de 1311, data del libro De Benedicta Tu, ocurre un año antes que el mismo día, mes y año a Nativitate, data de la convocatoria [ha de dir obertura o inauguració: la convocatòria = Indicció és de 1307] del Concilio de Viena. Así desaparece toda sombra de dificultad respecto del lugar y data de la conclusión del libro De Benedicta Tu.*»

És bo d'aconhortar, el P. Salvà. Confessam que les dues planes i mitja esmerçades en disquisicions i malabarismes cronològics no ens han il·lustrat gens: serà toixesa nostra, car la veritat és que ni sabem el que vol demostrar, ni sentim la força dialèctica dels seus arguments, ni afinam la illació lògica entre els antecedents i les conseqüències que en treu. Ara, el que sí que ens sembla obvi és que tot aquell aparell erudit és ben sobrer, car basta saber quin any comptaven vulgarment, fos a *Nativitate*, fos *ab Incarnatione* (a la pisana o a la florentina), fos simplement *anno Domini*. El concili de Vienne fou l'any 1311, tant si començà a Nadal com nou mesos abans o tres mesos després; i aquell mateix any de 1311, comptassen com comptassen els notaris catalans, es catalogaren les obres del Mestre i escriví ell el *Concili*. I si el mes de desembre de 1315 encara vivia, com consta autènticament, no podia morir el dia 29 de juny d'un altre 1315, i cal rebutjar aquesta data per falsa, tot i tenint tradició (que no passarà de mite llegendari) a favor seu.

Els senyors Rogent i Duran¹³ «dubten» que el *Benedicta tu* sia apòcrif. Les reserves que hi oposen són: 1.ª) que N'Eymerich l'atribueix a Ramon Llull; 2.ª) «que, segons es desprèn del que diu la *Histoire Littéraire de la France*, hi ha codis [per ventura el català de Munic] que estan datats a Vienne (França), mes d'octubre de 1311». Per als senyors Rogent i Duran valen poc les diferències d'estil i de llenguatge davant una insinuació gratuïta de la *H. L. F.* Què haurien dit si haguessen sabut, com sap el P. Salvà, que negú fins avui no ha vist cap manuscrit datat a Vienne? I que el de Munic està datat a València com el siscentista de Mallorca? I que la data «de 1311» que posa, té forma i grafia insòlites i estranyes a l'època?¹⁴ Tot això esguerra i afolla el raonament d'aquells senyors, però el P. Salvà segueix fent-ne l'argument de màxima autoritat contra la nostra tesi.

13. *Bibliografía de les impressions lullianes* (Barcelona 1927), 286.

14. Plau recordar i repetir que el manuscrit de Lyon, registrat en la nota 10, va datat a 1 d'octubre de 1335. Indicis posteriors ens fan sospitar que el manuscrit llatí 10275 de la Vaticana, que conté el text català del *Benedicta tu*, en l'incipit i en l'explicit coincideix totalment amb el siscentista de Mallorca, i que el P. Salvà ho sabia.

APÈNDIX

CONTRA LA FIL·LIACIÓ LULLIANA
DE LES HORES DE SANCTA MARIA (EN PROSA)

Aquesta obreta que publicàrem en 1915 («Obres», vol. X) no té tradició lulliana a favor seu: ni figura en els vells catàlegs ni en fan esment els autors passats. Malgrat això, amb lleugeresa imperdonable, que mai no ens recriminarem prou, l'acceptàrem com a autèntica. Els malaguanyats Mateu Obrador i Ramon d'Alòs-Moner, que en trobaren sengles manuscrits, en el goig de la troballa la prengueren per bona sense fer-ne un estudi acurat, enlluernats pel nom de «Ramon» consignat en l'*explicit*.

Quan editàrem les *Hores de nostra Dona* en rims («Obres», vol. XIX, 1936), comparant les dues redaccions — vers i prosa — ja dubtàrem de l'autenticitat de la segona, per la gran diferència d'estil i de lèxic, replè de neologismes que delaten, si més no, una forta evolució idiomàtica i un autor diferent. Amb tot, l'autoritat d'un còdex que la nostra insipiència creia coetani, escrit, a parer nostre, per un macip de micer Spinola amic de Ramon Llull, ofegà les sospites que ens neixien dedins, i acceptàrem a contracor l'argument defora favorable a l'autenticitat. Posteriorment el senyor Pere Bohigas, Cap de la Secció de Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya, i el P. Miquel Tous, T. O. R., diplomata en paleografia, ens cercioraren que el còdex de referència podia ésser ben bé de mitjan segle XIV, i per tant els neologismes, inexplicables en un manuscrit de primeria del segle, eren naturals després d'una evolució d'algunes deenes, i més encara dins un altre ambient cultural i geogràfic. Trencat així l'argument extern de contenció, s'imposa la veritat incoercible de l'argument intern contrari a l'autenticitat lulliana de les *Hores* en prosa; argument d'altra banda corroborat pel silenci de catàlegs i autors, per la manca d'autocitació de les rimades en les de prosa com feia Ramon Llull sempre que n'havia oportunitat, i perquè el motiu d'escriure-les en romanç, que allega l'autor, era moure la devoció dels que «latí no entenen», motiu que falliria si fossen obra seva les escrites en rims.

La diferència d'estil entre les dues obres — rims i prosa — és prou clara: ambdues exposen la mateixa matèria amb idèntica distribució i rubricació capitular (excepte en la darrera part). Prèniu, doncs, sengles capítols paral·lels, o sia del mateix nombre i títol, i comparaus-los: llur diversitat d'estil és violenta, i fóra treball inútil voler fer ressaltar el que ja ressalta de sobres.

No és menys clara la diferència de lèxic entre les *Hores* en prosa i la producció netament lulliana, assenyaladament les *Hores* en rims. De fet trobam, en les primeres, formes, mots, frases i maneres d'expressió estranyes a Ramon Llull, com és ara:

com sia axí
una bonea axí alta
dona 'fembra'

principi
perfecta
obres morals

<i>la sua mare</i>	<i>massa</i>
<i>nostre senyor Jesucrist</i>	<i>pobresa</i>
<i>N. Sr. Deu J. C.</i>	<i>fortalesa (usual)</i>
<i>donzella verge, donzella regina, don-</i>	<i>larguesa</i>
<i>zella joveneta (mai puella ni pu-</i>	<i>flacs, flaques</i>
<i>cella o punctionella)</i>	<i>crudelitat</i>
<i>considera</i>	<i>fadrins</i>
<i>mesclament carnal d'ome</i>	<i>peccals comesos</i>
<i>la dona dels àngels e de tot lo món</i>	<i>puritat</i>
<i>quant fo bell, quant sant e quant</i>	<i>desolat</i>
<i>hagueren (mai hagren ni pogra ni</i>	<i>vituperada</i>
<i>altres formes similars)</i>	<i>qui en tu senyora bella ha bella es-</i>
<i>nasqué</i>	<i>perança</i>
<i>entre les bèsties brutes o en casa</i>	<i>malticia</i>
<i>pública</i>	<i>supèrbia, superbiós</i>
<i>traï</i>	<i>gola (mai glotonia)</i>
<i>vené</i>	<i>hagüst, fuist, etc.</i>
<i>sollà 'solvé', de 'solvre'</i>	<i>est esposa</i>
<i>cobriren</i>	<i>trayció</i>
<i>mamelles</i>	<i>haguda</i>
<i>lavors</i>	<i>legítimament</i>
<i>arrencats</i>	<i>la benaventurada Verge</i>
<i>embolcat</i>	<i>sacerdot</i>
<i>tela</i>	<i>crec</i>
<i>en casa sua</i>	<i>sagrament de la hòstia</i>
<i>alegria</i>	<i>càlix</i>
<i>peregrins</i>	<i>esposar 'maridar'</i>
<i>ascensió (mai pujament)</i>	<i>Sancta Maria (nominatiu i vocatiu)</i>
<i>senyora (sovint)</i>	<i>L'Altissime Senyor</i>
<i>la Mare de Déu (sovint)</i>	<i>digam</i>
<i>la Verge Mare de Déu</i>	<i>estiguesses, estiguesseu, estigam</i>
<i>coros dels àngels</i>	<i>obrat</i>
<i>jui (mai jutjament)</i>	<i>acabades 'fenides'</i>
<i>prosperitat, adversitat</i>	

També desdium de Ramon Llull el paralelisme afectat entre membres de conceptes incongruents i dispars; algunes proposicions formulades d'una manera absoluta, no destriant-ne els conspectes de *latria* i *hiperdúlia*, i que no gosariem admetre sinó com a hipèrboles piadoses (cfr., per exemple, Psalm. 1, vv. 4 i 5; Ps. 2, vv. 9 i 10; Ps. 3, vv. 2 i 4; etc.); l'atribució a l'arcàngel Gabriel de les paraules de santa Elisabet «Beneyt és lo fruyt de ton ventre» (ps. 47); i altres *distraccionetes* que no solia tenir el benaurat Mestre.

Tot això creim que basta i sobra per rebutjar la filiació lulliana de les *Hores* en prosa de *sancta Maria*, inferiors al llibre de *Benedicta tu* i d'autor de menys categoria i honestetat literàries, que plagia impudentment les *Hores* en rims silenciand-les i sotscriu Ramon com si volgués identificar-se amb llur autor Ramon Llull.

SALVADOR GALMÉS

Sant Llorenç del Cardessar (Mallorca).